

Συνοδευτικό υλικό

Δ Ι Κ Τ Υ Ω Σ Η Σ Χ Ο Λ Ε Ι Ω Ν

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

"Στους δρόμους με τους Ρομά"

Λίγα λόγια για το κουτί που ταξιδεύει και συνδέει

Στο πλαίσιο της δικτύωσης των σχολείων και ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη σας για διασύνδεση των σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα σχεδιάσαμε και υλοποιήσαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα **Στους δρόμους με τους Ρομά**. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ανάπτυξη της αποδοχής της διαφορετικότητας, της κατοχύρωσης της ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της αξιοπρέπειας όλων των πολιτών. Προσπαθεί, μέσα από βιωματικές δραστηριότητες, να φέρει κοντά όλους τους μαθητές, προσφέροντας γνώσεις και ψυχαγωγία και καλλιεργώντας δεξιότητες που τα βοηθούν να ανταποκρίνονται στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει:

- Το κουβάρι που ενώνει ...
- Πληροφορικό υλικό για τη ζωή των Ρομά
- Κουτί με αντί-κειμενα
- Το «*Ημερολόγιο ενός ταξιδιού που δεν τέλειωσε*»
- Το «*Λέξεις με νόημα*»
- Το πανί της συνεργασίας
- Ιστορικά στοιχεία για τους Ρομά
- Ένα ψηφιακό δίσκο αποθήκευσης δραστηριοτήτων

Ο δρόμος, οι στάσεις αλλά και οι δράσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται στα σχολεία που συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αναρτώνται σε ιστοσελίδα που έχουμε κατασκευάσει, έχοντας πρόσβαση σ' αυτήν όλοι οι εκπαιδευτικοί και τα σχολεία.

Υπεύθυνη του προγράμματος «Εκπαίδευση παιδιών Ρομά» για την Κρήτη

Πέλλα Καλογιαννάκη, καθηγήτρια,

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σχεδιασμός και υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος «Στους δρόμους με τους Ρομά»

Ειρήνη Γαβριλάκη, αρχαιολόγος,

ΚΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Αλέκος Πεδιάδης Ph.D., δάσκαλος,

Διευθυντής 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ρεθύμνου

Συλλογή φωτογραφικού υλικού

Μελίνα Αβραάμ, μουσειολόγος

Σχεδιασμός και κατασκευή ιστοσελίδας

Μανόλης Βαρδαβάς

Το κουβάρι που ενώνει ...

Βάζουμε σε κύκλο τις καρέκλες στην αίθουσα και καθόμαστε μαζί με όλα τα παιδιά. Τυλίγουμε την άκρη της κλωστής στο δάκτυλό μας και ζητάμε από τα παιδιά, ξεκινώντας πρώτα εμείς, να πουν το όνομά τους και μια θετική εμπειρία τους (ένα μέρος που πήγαν μαζί με τους γονείς τους και τους άρεσε πολύ, ένα αγαπημένο τους φαγητό, ...). Πετάμε το κουβάρι σε ένα παιδί που θέλει να μοιραστεί μαζί μας την εμπειρία του, χωρίς να πιέζουμε κανένα παιδί να μιλήσει. Κάθε παιδί που μιλά τυλίγει τη συνέχεια της κλωστής στο δάκτυλό του και πετάει το κουβάρι στο επόμενο. Το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι το τελευταίο παιδί. Ύστερα παίζουμε με τον ιστό της αράχνης που δένει την ομάδα, σηκώνοντας τα χέρια μας όλοι μαζί και κατεβάζοντάς τα. Ξαναμαζεύοντας το κουβάρι, ένα - ένα παιδί προσπαθεί να θυμηθεί στοιχεία από τη διήγηση του προηγούμενου.

Πληροφορικό υλικό για τη ζωή των Ρομά

Ένα σκληρό στακωμένο τετράπτυχο δίνει πληροφορίες για τη ζωή των Ρομά. Περιλαμβάνει τις παρακάτω ενότητες:

- *Καραβάνια Τσιγγάνων διασχίζουν τον κόσμο όλο από την Ινδία μέχρι τη μακρινή Αμερική.*
- *Οι Ρομά μέσα από τα πλουμιστά φορέματα και τα έντονα χρώματα εκφράζουν τη ζωντάνια και τη χαρά για ζωή.*
- *Μαχαλάδες από ξαναχρησιμοποιούμενα υλικά. Τίποτα δεν πάει χαμένο.*
- *Να ντικ μαν ακατάρ μι μορτί, ντικ μαν ακατάρ μι μπουκί. Μη με κοιτάς απ' το δέρμα μου, κοίτα με απ' τη δουλειά μου.*
- *Ο πατέρας και ο παππούς μου ήταν μουσικοί, οργανοπαίχτες όπως κι εγώ!*
- *Μαθαίνω στο σπίτι, στο δρόμο, στο σχολείο.*
- *Τόσο διαφορετικοί και τόσο όμοιοι.*

Κουτί με αντί-κείμενα

Στο κουτί περιλαμβάνεται και το **Κουτί με τα αντί-κείμενα**. Πρόκειται αντικείμενα – συνεκδοχές της καθημερινής ζωής των Ρομά, τα οποία παραπέμπουν στην κατοικία, την αισθητική, τις ασχολίες και τις συνήθειες, την εκπαίδευση, τη γλώσσα των ελλήνων τσιγγάνων.

Τα αντικείμενα αυτά αποτελούν την αφόρμηση που θα βοηθήσουν τα παιδιά να προσεγγίσουν και να γνωρίσουν την καθημερινή ζωή των Ρομά με τις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματά της, αντιπαραβάλλοντάς την με τη δική τους.

Τα παιδιά διαλέγουν ένα πουγκί και βλέπουν το αντικείμενο που υπάρχει μέσα, το οποίο τους παραπέμπει στη θεματική που θα ασχοληθούν με όποιον τρόπο και με δράσεις που επιλέξουν μαζί με τον/την εκπαιδευτικό (το κάθε πουγκί μπορεί να εμπλουτίζεται και με άλλα σχετικά αντικείμενα που θα φέρουν τα παιδιά).

Μέσα στο κουτί υπάρχουν και άδεια πουγκιά. Η ομάδα της τάξης μπορεί να βάλει το/α δικό/ά της αντικείμενο/α και να ασχοληθεί με την ανάλογη θεματική, που πιθανόν να την ενδιαφέρει περισσότερο.

Ημερολόγιο ενός ταξιδιού που δεν τέλειωσε

Στο πλαίσιο του Προγράμματος σχεδιάσαμε τη δράση **Ημερολόγιο ενός ταξιδιού που δεν τέλειωσε**, ευελπιστώντας ότι οι τάξεις που θα συμμετάσχουν σε αυτήν θα μπορέσουν, με τη χρήση μιας βασικής βιβλιογραφίας που παρατίθεται, να παρακολουθήσουν την πορεία των Τσιγγάνων από την κοιτίδα τους μέχρι τον τόπο μας.

Επιθυμώντας, εξάλλου, να προσεγγίσουμε το θέμα της μετακίνησης του λαού αυτού ενσυναισθηματικά, μέσω της αξιοποίησης προσωπικών βιωμάτων και ανάλογων σημερινών εμπειριών, προτείνουμε τη συγγραφή ενός *Ημερολογίου*, στο οποίο αρχίσαμε με μία ενδεικτική καταγραφή που αφορά στις πρώτες μετακινήσεις των Τσιγγάνων: αυτήν του 8ου αιώνα υπό την πίεση των Αράβων που, κάτω από τις διαταγές του Μουχάμαντ Ιμπνάλ-Κασίμ (711), εισέβαλαν στην Ινδία και κατάκτησαν το Σιντ, την περιοχή στην οποία εντοπίζεται η πατρίδα τους και αυτήν του 10ου/αρχών 11ου αιώνα υπό την πίεση των εξισλαμισμένων λαών της Κεντρικής Ασίας που επιτίθεντο με σκοπό τη λεηλασία.

Κάποιοι από τους σταθμούς αυτής της πορείας των Τσιγγάνων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στη συγγραφή του ημερολογίου συνδέονται

α. με την πρόσκληση του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Κωνσταντίνου Μονομάχου προς αυτούς που είχαν μετακινηθεί προς τα Δυτικά, να εξαλείψουν τα θηρία που είχαν συγκεντρωθεί στο αυτοκρατορικό άλσος,

β. με την έλευση των Λομ (Τσιγγάνοι της Ανατολής) στην Κρήτη, με τα πλοία των Σαρακηνών (γίνεται λόγος γι' αυτούς το 1322, όταν οι μοναχοί Σίμων Σιμεώνος και Ούγκο ο πεφωτισμένος τους συνάντησαν *ρακένδυτους και οστεώδεις να παρακολουθούν τις ελληνορθόδοξες τελετές, αλλά να ζουν σε αντίσκηνα και σπηλιές*),

γ. ή την απασχόληση Τσιγγάνων ως χορευτών, μουσικών και ακροβατών στην Αυλή του Ανδρόνικου Β' στην Κωνσταντινούπολη,

δ. την παρουσία τους στη Μεθώνη, σε περιοχές που λόγω της ευφορίας τους αναφέρονται ως *Μικρή Αίγυπτος* και που σ' αυτές οφείλεται η μετονομασία τους σε *γύφτους* (εκ του *αιγύπτιος*) κατά τον 14ο αιώνα, μια περίοδο που οι Τσιγγάνοι επιλέγουν να εγκαθίστανται σε περιοχές υπό βενετική κατοχή, μιας και οι Βενετοί ήταν πιο ανεκτικοί προς τους ξένους,

ε. την ένταξή τους σε επαναστατικά σώματα της Επανάστασης του 1821,

στ. την ένταξή τους σε αντάρτικα σώματα της περιόδου του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου πολλοί πέθαναν σε ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Έχοντας υπόψη το ιστορικό πλαίσιο θα μπορούσαμε, ποιητική αδεία, να προτείνουμε μια σειρά επεισοδίων που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στο *Ημερολόγιο*:

1. Κατά τις επιδρομές του 8ου αιώνα, *ένας Άραβας εισβολέας μαγεύεται από το τραγούδι μιας τσιγγάνας και την κλέβει και ένας τσιγγάνος σιδεράς αλλάζει το σπαθί ενός Άραβα με ένα μαγικό, για να σταματήσει τις σφαγές.*
2. Στο πλαίσιο της πρόσκλησης στην Περσία για να διασκεδάσει ο ταλαιπωρημένος λαός (αναφορά στο πρώτο κείμενο του *Ημερολογίου*), οι Τσιγγάνοι μουσικοί *συνθέτουν ένα τραγούδι θάρρους και παρηγοριάς.*
3. Στο πλαίσιο της διείσδυσης στο Βυζάντιο, *Μερικοί Τσιγγάνοι δουλεύουν στα χωράφια και βλέπουν τον Βυζαντινό στρατό καθώς προχωρά εναντίον...* Κατά τους διωγμούς του 9ου αιώνα, *μια βυζαντινή οικογένεια σώζει μια οικογένεια Τσιγγάνων που δούλευαν στο χωριό τους ως σιδεράδες και που τα παιδιά τους έπαιζαν μαζί στα σοκάκια. Σε μιαν άλλη πιθανή ιστορία, Τσιγγάνοι ακροβάτες επί Ανδρόνικου Β' κερδίζουν ένα στοίχημα*
4. Στο πλαίσιο της εγκατάστασης στην Κρήτη, *περιγραφή του ταξιδιού με το πλοίο των Σαρακηνών* (υπάρχει ένα βιβλίο του Ιουλίου Βερν με θέμα μια πειρατική περιπέτεια στο Αιγαίο).

5. Στο πλαίσιο της φιλοξενίας σε εδάφη Βενετών, ένας διάλογος ανάμεσα σε έναν σιδερά και έναν Βενετό, κατεξοχήν έμπορο.
6. Η βραδιά της απόφασης, πριν από τον καινούριο ξεσηκωμό: Ο Βαγιαζίτ κήρυξε κι αυτός διωγμό εναντίον των Τσιγγάνων στα τέλη του 14ου αιώνα και τα μέσα του 15ου, επειδή αυτοί αντιστάθηκαν στους Τούρκους, όταν επιτέθηκαν στην Θράκη όπου είχαν εγκατασταθεί. Εξαιτίας των διωγμών, οι Τσιγγάνοι προχώρησαν πέρα από τον Δούναβη, στη Ρουμανία και την Ουγγαρία.
7. Το όνειρο ενός Τσιγγάνου που συμμετείχε στη μάχη στο χάνι της Γραβιάς.
8. Ένα τραγούδι για τον δρόμο.
9. Ένα τραγούδι για τη φιλία.
10. Ένα τραγούδι για τους ξένους.

Για την τεκμηρίωση των παραπάνω, διαλέξαμε μερικούς τίτλους βιβλίων που παραθέτουμε εδώ, χωρίς, φυσικά, να διατεινόμαστε ότι εξαντλήσαμε το θέμα:

Βέντσελ, Β., *Τσιγγάνοι ή Αθίγγανοι*. Μεγάλη Σοβιετική εγκυκλοπαίδεια, τ. 33.

Γιαννακόπουλος, Τ., *Τσιγγάνικα λαϊκά τραγούδια και μπαλάντες*. Εκδόσεις Θουκυδίδης 1982.

Γιαννακόπουλος, Τ., *Οι Γύφτοι στο Δημοτικό μας τραγούδι*. Εκδόσεις Θουκυδίδης 1981.

Γιαννακόπουλος, Τ., *Τσιγγάνοι. Ιστορίες και θρύλοι*. Εκδόσεις Δίφρος 1967.

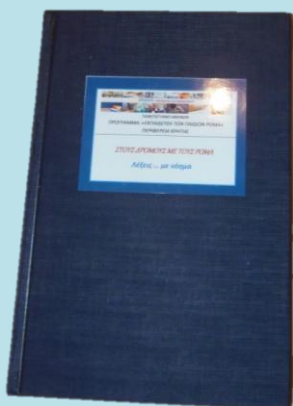
Λιθοξόου, Δ., Σημειώσεις για τους Ρομ, *Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου* 14 (1986).

Μπίρης, Κ., Ρωμ και Γύφτοι. Εθνογραφία και Ιστορία των Τσιγγάνων.

Ντούσας, Δ., *Rom και φυλετικές διακρίσεις στην Ιστορία, την Κοινωνία, την Κουλτούρα, την Εκπαίδευση και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Αθήνα 1997.

Σούλης, Γ., *The Gypsies in the Byzantine Empire and the Balkans in the Middle Ages*, *Dumbarton Oaks Papers* XV (1961).

Ωμπουαγιές, Ζ., *Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ινδία (μέχρι τον 8ο αιώνα)*. Εκδόσεις Παπαδήμα 1988.

Λέξεις με νόημα

Οι λέξεις είναι φορείς νοημάτων. Μαγικές.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος, προτείνεται η ανίχνευση κάποιων νοημάτων που αντανακλούν την ισότιμη συνύπαρξη των ομάδων, παρά τα διαφορετικά στοιχεία που μπορεί να έχει η καθεμιά από αυτές. Πιο κάτω παραθέτουμε έναν κατάλογο ελληνικών λέξεων, των οποίων ζητάμε μετάφραση στη ρομανί, τα συνώνυμα ή τα αντίθετά τους, ευελπιστώντας ότι οι δυνατές αυτές λέξεις θα δώσουν το έναυσμα για προσέγγιση των γλωσσικών ομάδων και συζήτηση. Μάλιστα θα μπορούσε να ζητηθεί από τα απιδιά να μάθουν λέξεις της άλλης γλωσσικής ομάδας και να φτιάξουν μικρές φράσεις. Προτείνουμε ακόμα να ζητηθεί από τα παιδιά να ζωγραφίσουν εικόνες εμπνεόμενα από τις λέξεις αυτές ή να γράψουν μικρά κείμενα συμπεριλαμβάνοντάς τις.

άνθρωπος
γυναίκα
άνδρας
πατρίδα
ψωμί
νερό
αέρας
γη
ασθένεια
πόλεμος
αγάπη

φιλία
ξένος
δουλειά
τραγούδι
χορός
αρχηγός
μουσική
δουλειά
φόβος
οικογένεια
πατρίδα

άλογο
σύντροφος
δύναμη
γιορτή
φωτιά
θεός
εμπόριο
άμαξα
ταξίδι

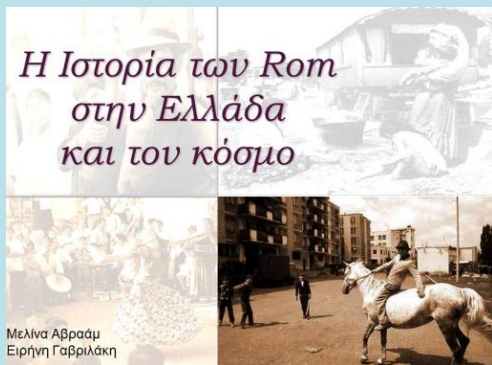
σχολείο
γνώση
τέχνη
παιδί
σπίτι
γειτονιά
φως
σίδερο
θάνατος

Το πανί της συνεργασίας

Μέσα στο κουτί μας υπάρχει το **πανί της συνεργασίας**. Πρόκειται για ένα μεγάλο πανί που, στο πλαίσιο ενός ευχάριστου παιχνιδιού, τα παιδιά κρατούν ψηλά, προσπαθώντας να ισορροπήσουν και να κρατήσουν πάνω του μπάλα/ες, χωρίς αυτή/ές να πέσει/ουν στο έδαφος.

Για να το πετύχουν αυτό, τα παιδιά πρέπει να συνεργαστούν, να αναπτύξουν έναν κώδικα επικοινωνίας και να θέσουν τις δεξιότητές τους στην υπηρεσία ενός κοινού στόχου, μαθαίνοντας βιωματικά, μέσα από αυτήν την προσπάθεια, την αξία της συνεργασίας. Η κοινή διασκέδαση θα λειτουργήσει ως συνεκτικό υλικό της συνύπαρξής τους στην τάξη.

Ιστορικά στοιχεία για τους Ρομά

ΚΑΤΑΓΩΓΗ

Όλες οι εθνικές ομάδες που σήμερα ονομάζουμε Τσιγγάνους κατάγονται από τη ΒΔ Ινδία, κοντά στην πεδιάδα του Σιντ. Σύμφωνα με κάποιες αντιλήψεις, κατά τον 8^ο αιώνα μ. Χ. η Ινδική κοινωνία ήταν βαθιά διασπασμένη σε τέσσερις κάστες, τους βραχμάνους ή ιερείς, τους *κσατρίγια* ή ευγενείς-πολεμιστές, τους *βαϊσίγια* ή έμπορους-αστούς και τους δούλους. Οι τελευταίοι, αποκλεισμένοι και χωρίς καμία κοινωνική υπόσταση, ξεσηκώθηκαν, απέτυχαν και πήραν τον δρόμο της διασποράς. Έτσι, κατά το 900μ.Χ., οι Ρομά ξεκίνησαν το ταξίδι τους προς τη Μέση Ανατολή και στη συνέχεια διασκορπίστηκαν σ' όλες τις ηπείρους της Γης.

ΟΝΟΜΑ

Το πρώτο ιστορικό κείμενο αναφέρει την άφιξη 12.000 Τζοτ (Τσιγγάνων) στην Περσία, στα μέσα του 10ου αιώνα. Εδώ είναι γνωστοί με το όνομα *Ντομ*, αργότερα στην Αρμενία αυτοαποκαλούνται *Λομ*, ενώ *Rom* τελικά ονομάζονται κατά τη διαμονή τους στην Ελλάδα. Το όνομα επικυρώθηκε και από το Παγκόσμιο Συνέδριο Τσιγγάνων στο Λονδίνο το 1971.

ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Υπό την πίεση των Σελτζούκων, στα μέσα του 11ου αιώνα, οι Ρομά κινούνται προς το Βυζάντιο. Εκμεταλλεύόμενοι την αμάθεια και τη δεισιδαιμονία που επικρατεί, επιδίδονται στη μαγεία, τη μαντική, τη μουσική και τις τέχνες του τσίρκου. Γύρω στο 1400 μ.Χ., νομάδες Τσιγγάνοι ψυχαγωγούσαν την Αυλή του Ανδρόνικου Β΄ στην Κωνσταντινούπολη με ακροβατικά κ.λπ.

Οι Βυζαντινοί τους ταυτίζουν με την αίρεση των Αθίγγανων (άθεοι και ειδωλολάτρες) και εδώ παίρνουν για πρώτη φορά το παρατσούκλι. Παρ' όλα αυτά, την περίοδο αυτή δεν έγιναν ιδιαίτερος στόχος, μιας και η περιοχή τους παρείχε μια σχετική ασφάλεια. Ως τα μέσα του 15ου αιώνα όμως, οι Τούρκοι τους αναγκάζουν να αφήσουν τις τουρκοκρατούμενες χώρες της Βαλκανικής και της Μ. Ασίας και περνώντας από τον Δούναβη να καταφύγουν στη Ρουμανία και την Ουγγαρία. Την ίδια περίοδο, οι Έλληνες της Θράκης τους δίνουν το παρατσούκλι *κατσίβελος* (ιταλικά *cattivello*: φαύλος, άθλιος) ενώ, λίγο αργότερα, λόγω φτώχειας αναγκάζονται να περάσουν στα Ιόνια Νησιά και εκεί να ιδρύσουν ένα ανεξάρτητο φέουδο, το *Feudo Acinganorum*. Μόνη τους παρηγοριά παραμένει η μουσική.

ΟΙ ROM ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα φτάνουν στις αρχές του 14ου αιώνα, κυρίως στις βενετοκρατούμενες περιοχές, ενώ πολλοί έρχονται και κατά την ανταλλαγή πληθυσμών το 1922 από την Κωνσταντινούπολη και τη Μ. Ασία. Θεωρείται ιδανικός τόπος διαβίωσης λόγω του *πλουραλισμού* της κοινωνίας και της κουλτούρας. Γίνονται κολίγοι, αγρότες και εργάτες και έχουν δική τους γειτονιά, το *Γυφτομαχαλά* ή *Γυφτορούγα*, ενώ όσα χωριά δεν έχουν δικό τους γύφτο θεωρούνται άσημα και χωρίς πλούτο.

Δεν έχουν ιδιαίτερο τύπο κατοικίας, άλλοι μένουν σε διαμερίσματα (Αγία Βαρβάρα), άλλοι σε παπήγματα και άλλοι σε κλασικές κατοικίες της υπαίθρου (Φλάμπουρο Σερρών). Το στυλ των τροχόσπιτων που χρησιμοποιούν στη Δυτική Ευρώπη δεν υιοθετήθηκε εδώ. Η κοινωνική τους δομή στηρίζεται στη γενεαλογική συγγένεια και είναι χωρισμένοι σε φάρες (γένη). Συγγενείς είναι όσοι ανήκουν στην ίδια φάρα σε βάθος 3-4 γενεών και η οικογένεια τους είναι σχεδόν πάντα πατριαρχική (τα αγόρια έχουν περισσότερα προνόμια από τα κορίτσια). Ως προς το θρήσκευμα είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, μερικοί Μουσουλμάνοι στη Θράκη (20%) και λίγοι πιστοί της Εκκλησίας της Πεντηκοστής.

Οι Ρομά πάντα ζούσαν στο περιθώριο, έξω από τα κάστρα, στα σταυροδρόμια, μακριά από τον αστικό ιστό. Μέχρι και σήμερα, ζουν στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές, συχνά δίπλα σε ασύμβατες προς κατοικία χρήσεις γης-νεκροταφεία, σκουπιδότοποι, βιομηχανικές περιοχές κ.λπ. Εκεί ζουν χωρίς νερό, ρεύμα και τις στοιχειώδεις συνθήκες υγιεινής διαβίωσης, σε σκηνές, παράγκες ή μέσα στα αυτοκίνητά τους. Εκτός από αυτά, αντιμετωπίζουν καθημερινά διώξεις, απαγορεύσεις, διακρίσεις και προσπάθειες επιβολής της χωρικής συμπεριφοράς της περιρρέουσας κοινωνίας, προσπάθειες εγκατάστασης με όρους και συνθήκες ξένες ως προς την κοινωνία τους. Χαρακτηριστικά προβλήματα είναι ότι αγοράζουν οικόπεδα μη οικοδομήσιμα, πολλές φορές και στη διπλάσια ή τριπλάσια τιμή, επειδή οι περίοικοι δεν τους θέλουν, δυσκολεύονται να πάρουν άδειες οικοδόμησης και συχνά έρχονται αντιμέτωποι με τα συνεργεία κατεδάφισης.

POMANI

Η *ρομανί*, η γλώσσα των Rom, ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια, είναι συγγενής της σανσκριτικής και μάλιστα παράγωγής της. Έχει επείσακτα στοιχεία από άλλες γλώσσες, τα οποία αποκαλύπτουν τις χώρες στις οποίες έζησαν μετά την έξοδό τους από τις Ινδίες, καθώς και το χρόνο παραμονής τους στην καθεμία. Το λεξιλόγιο και η γραμματική της μοιάζει πολύ με όλες τις ζωντανές γλώσσες όπως τα κασμίρι, χίντι, γκουτζαράτι, μαραθί και ναπάλι. Χωρίζεται σε 4 ομάδες: *Καθαυτό ρομανί* (Βαλκανο-καρπαθο στη βαλτική, Κουρμπετ-τσεργκάρ στα Βαλκάνια, Καλνταρ-λοβαρί), *Σιντι-Μανούς* (με λεξιλόγιο γερμανικής προέλευσης) και *Ιβηρική ομάδα* (Κάλο, ισπανοτσιγγάνικη διάλεκτος).

Στην Ελλάδα κυριαρχούν οι διάλεκτοι: Vlach (Ρούμελη, Φιλιππιτζήδες, Καλπαζάνοι, Χαντούρηδες) και Non-Vlach. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες ενοποίησης της γλώσσας παγκοσμίως (σύσκεψη του Jadwish της Βαρσοβίας, 1990).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μερικές επιπλέον πληροφορίες δίδονται με αφορμή την παρουσίαση της δράσης *Ημερολόγιο ενός ταξιδιού που δεν τέλειωσε*. Στη διάθεση των εκπαιδευτικών είναι μία εκτενής, αν και όχι εξαντλητική βιβλιογραφία, καθώς και ένα power point με κωδικοποιημένα στοιχεία και εικόνες σχετικά με την ιστορία των Ρομά.

Ψηφιακός δίσκος για αποθήκευση δραστηριοτήτων

Στις δράσεις που γίνονται στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος «*Στους δρόμους με τους Ρομά*» θα ήταν καλό να υπάρχει ψηφιακό υλικό (φωτογραφίες, βίντεο, εργασίες, ...). Στον ψηφιακό δίσκο που υπάρχει στο «κουτί που ταξιδεύει» μπορείτε να αποθηκεύσετε τις δράσεις σας οι οποίες στη συνέχεια θα αναρτηθούν στη σελίδα του εκπαιδευτικού προγράμματος. Στόχος μας είναι να διαχυθούν οι καλές πρακτικές, να δώσουμε και να πάρουμε ιδέες και πρακτικές. Παράλληλα, θα γίνει μεταφορικά και ρεαλιστικά η διασύνδεση των σχολείων της Περιφέρειας Κρήτης που ασχολούνται με το Πρόγραμμα «*Εκπαίδευση παιδιών Ρομά*».